

УДК 349.9

DOI 10.32755/sjlaw.2023.01.033

Діденко О. В.,

викладач кафедри правової та спеціальної підготовки,
Територіально відокремлене відділення
«Кам'янська філія Академії
Державної пенітенціарної служби», м. Кам'янське, Україна
ORCID: 0000-0003-2826-8749

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті проведено порівняльний аналіз здійснення антикорупційної діяльності таких країн, як Польща, Німеччина, Велика Британія, Нідерланди та Україна. З'ясовано, що позитивний досвід європейських країн в антикорупційній боротьбі є підтвердженням того, що під час вирішення відповідної проблеми необхідно використовувати комплексний підхід та принципову адміністративно-правову позицію. Встановлено, що європейські країни ухвалили спеціальні закони щодо протидії та боротьби корупції.

Ключові слова: корупція, антикорупційна діяльність, стратегія, протидія корупції, європейські країни, Україна, Європа, міжнародний досвід.

Постановка проблеми. Корупція та заходи її запобігання завжди були найбільш гостро і серйозно обговорюваними питаннями. Протягом багатьох десятиліть усі країни борються з хабарництвом, створюючи різні закони, правила та акти, які можуть допомогти протистояти корупції в різних сферах. Корупція – це явище, яке присутнє в будь-якій сфері: фінансовій чи промисловій, виконавчій чи пенітенціарній службі, будівельній чи аграрній тощо.

Корупція (згідно із Законом України «Про запобігання корупції») – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону [1], або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Крім того, на період дії воєнного стану та за певних умов, згідно із вищезазначеним законом, скасовуються антикорупційні обмеження для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо заборони займатися іншою оплачуваною чи підприємницькою діяльністю [2].

Проблема розроблення методів запобігання корупції належить до найбільш гострих і складних завдань, що стоять сьогодні перед українською державою, особливо спираючись на той факт, що в країні відбувається війна. Україна на сьогодні дуже плідно співпрацює з країнами Європи та займається антикорупційною діяльністю, тому досвід західних країн у протидії корупційних правопорушень може бути корисним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що над проблемами росту корупції та її протидії працювали такі дослідники, як Н. В. Бондаренко, А. І. Рибак, І. М. Чемерис, З. С. Гладун. Безпосередньо порівнянню й аналізу законодавчої бази та методам мінімізації корупції Франції присвячено роботи М. Ю. Симоненкової; Німеччини – І. А. Ботнаренко, Великої Британії – Я. М. Квітки, Іспанії – І. В. Кушнарьова, а також багатьох інших сучасних провідних теоретиків і практиків. Незважаючи на достатньо активне вивчення цієї проблеми, залишається безліч питань, пов'язаних із розробкою ефективної системи запобігання корупції.

Мета статті полягає в проведенні порівняльного дослідження механізмів протидії корупції в Україні та інших західних країнах світу, зокрема Європи. Завдання – виокремити загальні інтеграційні та диференційні риси механізмів запобігання корупції, а також можливості імплементації антикорупційних засобів інших країн в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Україна постійно стикається з корупційними справами, особливо на урядовому та законодавчому рівнях. Створюються різноманітні антикорупційні організації та антикорупційні програми. Українська антикорупційна політика спрямована на зниження рівня хабарництва всередині влади і поетапне його викорінення. Однак система й досі не набула бездоганності, оскільки феномен «корупція» не викорінено, а більше того, набуває нових виявів.

Адміністративно-правовий механізм боротьби з корупцією містить у собі встановлення норм права, які забороняють вчинення корупційних діянь, а також запровадження заходів адміністративно-правової відповідальності у випадку їх скоєння, визначення переліку правоохоронних органів, що ведуть боротьбу із корупцією та їх повноважень [3, с. 241]. Заходи з протидії корупції можна умовно поділити на два типи: заходи з надзвичайно посиленої боротьби проти виявів корупції і превентивні засоби проти потенційної корупції [4, с. 74]. В Україні зроблено чимало позитивних кроків щодо антикорупційної стратегії, зокрема створено численні органи, спрямовані на запобігання корупції: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Національна рада з питань антикорупційної політики, Спеціалізована антикорупційна прокуратура тощо. У липні 2022 року в Україні набув чинності Закон про Антикорупційну стратегію України до 2025 року.

Доцільність для України європейського досвіду запобігання та впровадження механізмів протидії корупції зумовлена активними процесами реформування і подальшої регламентації антикорупційного законодавства та практики в державах Європи й високою їх ефективністю [5, с. 176]. Світовий досвід показує, що з розвитком великих організацій та корпорацій корумпованість розвивається та прямопропорційно збільшується [6, с. 124–127].

Деякі країни Європи, зокрема Німеччина, Швейцарія та Австрія підвищили показник антикорупційного аспекту після введення принципу чотирьох очей. Цей принцип показав свою ефективність у запобіганні корупції від урядової галузі до управлінської або медичної. Цей принцип був започаткований у Німеччині як підхід до боротьби з корупцією та означає ухвалення серйозних і важливих рішень, узгодження документів і підписання законів не одноосібно, а в присутності кількох представників як свідків для запобігання хабарництву. Надзвичайно справедливо, якщо підписання дуже важливої запропонованої поправки чи законопроекту відбувається за взаємною згодою кількох уповноважених осіб, а не окремо. Принцип чотирьох очей містить:

– подвійний контроль ухвалення рішень;

- взаємний контроль тих, хто підписує документи та ухвалює важливі рішення;
- взаємоперевірка;
- незалежний результат;
- справедливість та неупередженість;
- унеможливлення незаконного привласнення;
- уникнення посадових злочинів.

Зазначимо також, що у Швеції цей принцип працює за схемою парного ухвалення рішення та підписання документів, адже підкупити одну особу легше, ніж дві.

Оскільки у вищезазначених країнах існує певний позитивний досвід використання цього принципу, в Україні імплементація цього досвіду була б надзвичайно корисною та суттєво скоротила б корупційні випадки серед організацій, тому що в країні на сьогодні працює досвід одноосібного підписання важливих правових та нормативних документів.

Розглядаючи досвід Польщі, були встановлено, що цією державою сформовано потужний орган – Центральне антикорупційне бюро. Ця організація бореться проти хабарництва у всіх його можливих виявах. Польща є членом дієвих міжнародних організацій, зокрема Конвенція ООН проти корупції, Цивільно-правова конвенція Ради Європи про корупцію, Кримінальна конвенція Ради Європи про корупцію, Група держав проти корупції (GRECO) і Європейське управління по боротьбі з шахрайством (OLAF). Досвід Польщі демонструє, що членство в таких організаціях, які несуть міжнародний характер, має свої ефективні наслідки. Говорячи про Україну, ця країна має перспективне майбутнє та очікує на вступ у такі міжнародні організації, які дозволятимуть чинити протидію корупції на міжнародному рівні, адже Україна нині стоїть на порозі євроінтеграції, яка потягне за собою розширення антикорупційних органів до органів європейського та міжнародного масштабу.

Фахівці зазначають, що чітка й ефективна система запобігання та боротьби з хабарництвом, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Цікаво, що фінська система боротьби з корупцією не зараховує корупційні діяння до злочинів, а переважно кваліфі-

кує як адміністративні правопорушення, за здійснення яких можна понести кримінальну відповідальність тільки у разі їхньої особливої тяжкості [7, с. 221].

Яскравим прикладом антикорупційної боротьби є Німеччина. Деякі вважають, що механізми боротьби з корупцією в цій країні є кардинальними та доволі суворими, але вони є надзвичайно ефективними. Протидія хабарництву базується на державній політиці в напрямі знищення матеріальної, в першу чергу, фінансової бази злочинних угруповань. Цього досягають двома засобами: конфіскацією майна та створенням належного правового забезпечення для унеможливлення «відмивання грошей». Крім того, у Федеративній Республіці Німеччини розроблена та імплементована така практика, коли політики або високопосадовці ідуть у відставку щойно навколо них трапляється корупційний скандал. Подібну практику можна перейняти й Україні, що забезпечило б зниження корупції серед впливових осіб.

Також у Німеччині одним з дієвих механізмів стала надана громадянам можливість подавати до компетентних органів заяви щодо виявлених ними корупційних правопорушень. Щоб розширити форми інформування про корупцію поліцейні відділи ввели в дію спеціальні адреси електронних скриньок [8, с. 719]. В Україні також імплементована певна практика та існують електронні скриньки для інформування про корупцію, але, на жаль, громадяни мають низький кредит довіри до них і багато корупційних правопорушень замовчується. Новостворений Закон про Антикорупційну стратегію в Україні до 2025 року передбачає розроблення спеціального IT-інструменту, щоб громадськість могла слідкувати за виконанням цієї стратегії. НАЗК передбачає, що після його створення відбудеться більше прозорості діяльності та відкриття даних [9].

Іншим прикладом боротьби проти корупції є країна Нідерланди, де існує певна процедура гласності корупційних справ та скандалів, після чого йде відкрите обговорення наслідків та механізмів їх усунення і методів уникнення в подальшому. Тобто правопорушення, пов'язані із хабарництвом, є публічно обговорюваними та не приховуються від народу. На високому

рівні ведеться адміністративний контроль антикорупційних діянь державними службовцями [10, с. 22].

Як вище було зазначено, у країнах Європи існує так звана превентивна стратегія, тобто стратегія профілактики та запобігання корупції як адміністративного правопорушення в органах державної виконавчої влади. Велика Британія також має подібний підхід. Превентивні програми містять постійне вивчення потенційних кандидатів на посаду на системному рівні та створення системи захисту інформації і обмеження доступу до неї відповідно до завдань, які треба буде виконувати на обійманій посаді. Також цікавим є досвід постійного контролю за підозрюваною в хабарництві особою з метою викриття або відновлення довіри до неї.

Висновки. На сьогодні Україна дуже плідно працює над покращенням антикорупційних механізмів, вносить нові закони, статті, створює антикорупційні групи. Однак у системі існують певні прогалини та аспекти, що потребують уваги. Варто зазначити, що і в більш розвинених країнах західної Європи антикорупційна діяльність не є довершеною, тому подекуди дозволяє виникати виявам, на кшталт хабарництва. У країнах Європи законодавства працюють над тим, щоб у особи, яка має справу із корупцією, не було шансів залишитися без покарання або взагалі уникнути викриття та бути притягнутою до покарання за скоєне. Дослідивши особливості протидії корупції в деяких європейських країнах, можемо дійти певного висновку, що Україні необхідно імплементувати певний західний досвід, а саме створити урядові структури, які будуть займатися перевіркою та запобіганням корупційних правопорушень на міжнародному рівні, перевірка адміністративних матеріалів при інших вповноважених особах, які матимуть незалежну думку та оцінку, внесення більш серйозних засобів адміністративно-правової відповідальності, створення додаткових структур та підрозділів, які будуть націлені на виявлення корупційних осіб, вступ до міжнародних антикорупційних організацій, організація соціального контролю та посилення гласності корупційним правопорушенням, введення поняття прозорості серед населення тощо. Це дослідження веде до більш глибокого по-

дальшого розгляду не лише на адміністративно-правовому рівні, а і на рівні кримінальної відповідальності, що може бути розглянутим у майбутніх наукових та науково-практичних роботах.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.01.2023).
2. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану. URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii-informatsiyni-materiali/614387.html> (дата звернення: 10.01.2023).
3. Чередниченко О. Ю. Організаційно-економічний аспект використання досвіду створення та діяльності антикорупційних структур країн ЄС в роботі щодо запобігання та протидії корупції в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. Вип. 58. С. 239–247.
4. Грига М. А. Система антикорупційних органів Польщі. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9–10 груд. 2020 р.). Київ : НАВС, 2020. С. 72–74.
5. Ситник Л. С. Можливості використання європейського досвіду протидії корупції в Україні. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С. 174–180.
6. Підбережник Н. Антикорупційна політика в країнах Західної Європи: досвід для України. *Ефективність державного управління : зб. наук. пр.* 2013. Вип. 37. С. 123–132.
7. Швидкий Я. Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. Вип. 1 (7). С. 219–227.
8. Рибак А. І. Державна політика боротьби з корупцією у Польщі: нормативно-інституційний аспект. *Гілея: науковий вісник*. 2011. № 50. С. 717–725.
9. Антикорупційна енциклопедія. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antykoruptsiyna-systema-v-ukrayini> (дата звернення: 10.01.2023).
10. Дем'янчук Ю. В. Порівняльний аналіз протидії корупції в країнах Європейського Союзу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2017. № 2. Т. 28 (67). С. 21–25.

Didenko O.,Lecturer of the Department of Legal and Special Training,
Territorially Separate Branch"Kamianske Branch of the Academy of the State Penitentiary Service",
Kamianske, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2826-8749

COMPARATIVE ANALYSIS OF ANTI-CORRUPTION MECHANISMS IN UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES

This article is devoted to the study of the experience of other countries of the world, in particular European countries, in anti-corruption methods and the possibility of their application in Ukraine. The concept of corruption is international, there is not a single country that does not face this phenomenon and does not try to counteract it. The article provides a comparative analysis of anti-corruption activities in countries such as Poland, Germany, Great Britain, the Netherlands, and Ukraine. It is found that the positive experience of European countries in the activity against corruption is a confirmation that when solving the relevant problem, it is necessary to use a comprehensive approach and a principled administrative and legal position. It is established that European countries have developed and adopted special anti-corruption laws, as well as created certain effective organizations, some of which work not only at the local government level, but at the international level. In Ukraine, as well as in other countries, special laws have been created that are aimed at anti-corruption. It is stated that European countries have developed and approved special laws aiming at anti-corruption activity, as well as created particularly effective organizations which work not only at the local level, but also at the international one. The country is actively creating an anti-corruption strategy to prevent corruption activity. It is analyzed that Ukraine needs to speed up the process of euro integration which will help to come closer to entering the international anti-corruption bodies. International anti-corruption experience will allow Ukraine to achieve transparency in corruption and pave the way to its decrease. It is emphasized that hard work on preventive measures against corruption is effective in European countries that is extremely necessary for implementation in Ukraine to prevent corrupt offenses. Fruitful work on anti-corruption measures will lead to a decrease in corrupt practices in any field.

Key words: corruption, anti-corruption activity, strategy, Ukraine, European countries, international experience.

References

1. Ukraine (2014), *On prevention of corruption*: Law of Ukraine dated 14.10.2014 № 1700-VII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (accessed 10 January 2023).

2. Ukraine (2014), *On amendments to the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption"* regarding the specifics of the application of

legislation in the field of corruption prevention in martial law, available at: <https://kyiv.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii-informatsiyni-materiali/614387.html> (accessed 10 January 2023).

3. Cherednichenko, O.Yu. (2017), "The organizational and economic aspect of using the experience of the creation and activity of anti-corruption structures of the EU countries in the work on preventing and countering corruption in Ukraine", *Herald of the economy of transport and industry*, Issue 58, pp. 239–247.

4. Hrykha, M. A. (2020), *The system of anti-corruption bodies in Poland. Implementation of state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the V International scientific and practical conference* (Kyiv, 9–10 December, 2020), National Academy of Internal Affairs, Kyiv, pp. 72–74.

5. Sytnyk, L. S. (2016), "Possibilities of using European experience in combating corruption in Ukraine", *Economics and management organization*, № 2 (22), pp. 174–180.

6. Pidberezhenyuk, N. (2013), "Anti-corruption policy in the countries of Western Europe: experience for Ukraine", *Efficiency of public administration: collection of scientific works*, Issue 37, pp. 123–132.

7. Shvyskyi, Ia. Yu. (2020), "Foreign experience in combating corruption and the possibility of its implementation in Ukraine", *Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, Issue 1 (7), pp. 219–227.

8. Rybak, A. I. (2011), "State anti-corruption policy in Poland: regulatory and institutional aspect", *Gilea: Scientific Bulletin*, № 50, pp. 717–725.

9. Anti-corruption encyclopedia, available at: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/antykoruptsiyna-systema-v-ukrayini> (accessed 10 January 2023).

10. Demianchuk, Yu.V. (2017), "Comparative analysis of anti-corruption in the countries of the European Union", *Academic notes of the V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Legal Sciences*, № 2, Vol. 28 (67), pp. 21–25.